

O PROBLEMA DA ADAPTACIÓN Ó GALEGO DE CULTISMOS CIENTÍFICOS DE ORIXE GREGA E LATINA

Luís Daviña Facal

Instituto de Educación Secundaria “Fernando Wirtz”. A Coruña

Os redactores da breve introducción do *Diccionario da Real Academia Galega* (DRAG) (1997) afirman que nesta obra “incorporouse un número considerable de termos de tipo técnico e científico, procurando que non faltasen os que teñen uso habitual nos estudos de ensino primario e de bacharelato”. Cando no mes de novembro de 1997 quen lles fala publicaba un apresurado comentario sobre a aparición deste diccionario (Daviña, 1997), salientaba a novidade que supoñía a introducción dun “non desprezable número de voces científicas e técnicas (que se botaban de menos no anterior)”¹.

Non imos discutir se o número de voces científicas incluídas neste novo diccionario é “considerable”, como se di na súa introducción, ou simplemente “non desprezable”, como dicía eu. En todo caso, dado o léxico científico que deben manexa-los alumnos de educación secundaria, o que si é este número é claramente “insuficiente”.

Tampouco non sabemos se os autores dun diccionario normativo e, sobre todo, prescriptivo, como necesariamente, por lei, é o DRAG, son plenamente conscientes da extraordinaria importancia que ten este á hora de fixar un léxico, tamén no campo das ciencias e das técnicas. Non sabemos se eles saben con qué respecto o examinan aqueles que teñen que escribir ou traducir libros científicos, especialmente libros de texto. Hai que ter en conta que, tanto en Primaria como na Secundaria Obrigatoria (a ESO), a área de Ciencias da Natureza (que inclúe as materias Física, Química, Bioloxía e Xeoloxía) é de obrigada impartición en galego. Como así mesmo son obrigatorias nesta lingua a materia optativa Ciencias Medioambientais e da Saúde (que se pode cursar en 3º ou en 4º da ESO), a Bioloxía e Xeoloxía, materia obrigatoria no

1. O “anterior” é o Diccionario da lingua galega, publicado pola RAG-ILG en 1990.

primeiro curso do bacharelato das ciencias da natureza e da saúde, e as Ciencias da Terra e do Medio Ambiente, materia propia da modalidade (pero non obrigatoria) do segundo. E aínda que moitos profesores, por diversas causas, fan caso omiso do legalmente establecido (xa se sabe que a Lei de normalización lingüística e as disposicións que a desenvolven son de cumprimento voluntario), os libros e outros textos empregados nestas clases (o que agora se chaman “materiais curriculares”) teñen que estar forzosamente redactados en galego, e isto si que, na xeneralidade dos casos, se cumpre. Tamén hai que ter en conta que o (pouco) que aprenden os rapaces na escola, quédalles gravado na memoria na forma na que o viron escrito por primeira vez. Vemos, por tanto, a enorme importancia de que, nestes libros, se utilice un galego pulido, o máis correcto posible, especialmente no que se refire ós termos científico-técnicos.

Os autores destes libros ou, por falar con máis propiedade, os tradutores (desgraciadamente hai poucos escritos orixinalmente en galego), profundamente respectuosos que son coa norma, recorren ó DRAG cando teñen que establece-la forma correcta para traducir cada termo castelán. Os escasos autores fan o propio, xa que eles foron instruídos en castelán, e por iso a súa linguaxe científica é a castelá. Cando tradutores, autores ou encargados da revisión da terminoloxía científica –algunhas editoriais requiren o seu concurso– non atopan neste dicionario o termo buscado (cousa que acontece na maioría dos casos), recorren a outras fontes, como poden se-la brevísima e totalmente obsoleta obra *Léxicos. Matemáticas, Física e Química* (Santamarina e González [coords.], 1988), o un pouco menos breve, pero así mesmo obsoleto *Vocabulario do medio físico* (Núñez Singala et al., 1988), ou o xa máis amplo (e desde logo menos obsoleto) *Vocabulario das ciencias naturais* (Sanjuán et al., 1991). Pero en realidade estas fontes non son demasiado fiables, porque os seus autores tiveron que enfrontarse, á hora de redactalos, cos mesmos problemas que tiveron autores, tradutores e adaptadores de libros de texto. A maiores témo-lo *Vocabulario ortográfico da lingua galega* (VOLGA), obra que non está publicada, que inclúe bastantes máis termos científicos có DRAG e serve de orientación para os dicionaristas e tradutores.

Como vemos, non son moitas as fontes, e somos moitos os que agardamos polo *Gran Dicionario Normativo da Lingua Galega*, editado pola Academia, que aínda tardará anos en chegar, ou, polo menos, por repertorios terminolóxicos autorizados, que reclamaba, xa en 1989, López Dobao (1994), e que seguían a reclamar en 1996 Lorenzo Suárez e Gómez Guinovart (1996).

Non son moitas as fontes, repito, e, aínda por riba, nelas podemos atopar abundantes erros, vacilacións, carencias e, sobre todo, innumerables interferencias do castelán, debido á cómoda solución que representa a simple adaptación dos termos deste idioma, sen reparar que o castelán non é, precisamente, moi escrupuloso á hora de adaptar cultismos grecolatinos, que son a maioría dos neoloxismos utilizados na linguaxe científica. Así que o resul-

tado é fácil de predicir, e tamén doado de constatar, basta con botarlle unha ollada ós libros de texto para a ESO e o bacharelato: estamos asistindo a unha extensión do castrapo tamén ó ámbito científico.

Eu non son un traductor. Son simplemente un profesor de Ciencias de secundaria e o único problema de traducción que tiven foi o de poñer en galego as notas e apuntamentos que tiña en castelán para as miñas clases. A necesidade desta traducción produciuse alá polos inicios dos anos 90, cando anticipadamente se implantaron no meu centro as ensinanzas previstas pola Lei de ordenación xeral do sistema educativo (LOXSE), cando decidín, anticipándome tamén ó que máis tarde ordenaría a Consellería de Educación, da-las miñas clases en galego. E as dificultades que atopei fanme ser totalmente solidario cos autores e tradutores de libros de texto.

O labor no que me metín fíxome revisa-los dicionarios galegos daquela existentes, os das editoriais Xerais (1986), Galaxia (1988) e Ir Indo (1986), o do Sr. Alonso Estravís (1986) e o da Real Academia Galega-Instituto da Lingua Galega (RAG-ILG) (1990).

Non quero que as palabras que vou pronunciar a continuación sexan interpretadas como unha descualificación dos devanditos dicionarios. Pola contra, e como dixen xa noutras ocasións, non son eu quen de menosprezo-lo labor de tódolos esforzados dicionaristas que, só por amor ó galego, tomaron sobre si o inxente traballo de redactaren estes dicionarios. Máis ben temos que recoñecer que, gracias a eles, dispoñemos hoxe de ferramentas de utilísimax axuda, especialmente para os que fomos escolarizados en castelán, para os profesores e os escolares que traballan en galego e, en fin, para todos aqueles empeñados na tarefa de normalización, estandarización e dignificación da nosa lingua.

Unha vez feita esta (necesaria) aclaración, teño que dicir que, á hora de buscar nos dicionarios galegos dispoñibles a terminoloxía adecuada para as miñas clases de Ciencias Naturais, observei neles tal cantidade de erros nas definicións, vacilacións e omisións, que me induciron á redacción dun artigo para a revista *A trabe de ouro* (Daviña, 1991), reclamando, tamén eu, a urxente necesidade do establecemento dun léxico científico. Despois revisei a fondo os dicionarios durante dous anos, dando esta revisión como froito a publicación do libro *Problemas do léxico científico* (Daviña, 1993).

E canso de espera-la saída dun repertorio terminolóxico comecei, en 1993, a elaboración dun *Diccionario das ciencias da natureza e da saúde*, do que aínda non están publicados máis que dous volumes, que abarcan ata a letra C (Daviña, 2000). Neste dicionario fago unha serie de propostas para a fixación dos termos científicos. A autoridade da lingua ten agora a palabra.

Como consecuencia dos problemas que tiven que enfrontar para a redacción do dicionario, e tamén ó constata-los erros rexistrados nos libros de texto de secundaria que, pola miña profesión, tiven que examinar nos últimos anos, foron xurdindo unha serie de reflexións sobre terminoloxía, algun-

has delas publicadas no xornal *O Correo Galego* de Santiago e despois parcialmente recollidas nun libro (Daviña, 1999).

Nesta miña intervención vou falar, en primeiro lugar, dos criterios que se deben ter en conta á hora de adaptar tecnicismos ó galego, para despois pasar a comenta-la incorrecta adaptación, ó meu modo de ver, dalgunhas voces científicas recollidas no DRAG, no VOLGA e nos dicionarios galegos.

A inmensa maioría dos termos empregados na ciencia e na técnica teñen a súa orixe no latín e, sobre todo, no grego. As *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* (NOMIG) (RAG-ILG, 1995) non inclúen información suficiente ó respecto, a penas algunhas notas sobre o mantemento, ou non, de grupos consonánticos cultos. Este feito conduce á aparición nos dicionarios de lingua, e nos libros de texto, de notables vacilacións e, sobre todo, abundantes castelanismos. E cómpre dicir que o castelán adaptou innumerables tecnicismos directamente do francés, no século XIX e na primeira metade do XX, e do inglés na segunda metade deste.

Pero para a adaptación de termos cultos, nas linguas fillas do latín, débense seguir tres criterios que, por orde de importancia, son o etimolóxico, o da universalidade da linguaxe científica e, en terceiro lugar, o do uso tradicional. Destes, en galego utilizaremos, sobre todo, os dous primeiros, porque pouca tradición temos de termos científicos (aínda que, por exemplo, dicimos **aguia**, **chumbo**, **cobre**, **ouro** e **prata**, e non *aquílla*, *plumbo*, *cupro*, *auro* ou *arxento*, como teriamos que facer se estas voces as adaptásemos hoxe).

A Real Academia Galega (RAG) e mailo Instituto da Lingua Galega (ILG) parece que, timidamente, seguen estes criterios. Recórdense os recentes cambios de *médula* por **medula**, *reptil* por **réptil**, *parásito* por **parasito** e *rumiante* por **ruminante**, todos feitos segundo criterios etimolóxicos. Digo timidamente porque, noutros casos, como veremos máis adiante, non seguiron o mesmo criterio.

Agora cómpre falarmos do criterio etimolóxico. Os termos cultos do galego, en xeral, fórmanse, igual ca moitas voces patrimoniais, a partir do acusativo latino ou latinizado (no caso do étimo ser grego). Por exemplo, do latín *clavicula*, 'gabián de videira' e tamén 'chave pequena', tírase **clavícula**, o nome dun óso da cintura torácica, por perda do *m* final do acusativo *clavīculam*. Ou do latín tardío *abrasio*, 'acción ou efecto de raspar' (derivado do latín *abradere*, 'raspar'), tomarémo-lo acusativo *abrasionem* que, por perda do *em* final, dará en galego **abrasión**, para designar, en varias disciplinas científicas, a 'acción de desgastar ou arrincar algo por fricción ou raspado'. Ou, finalmente, do latín *bronchiolum* (que é o diminutivo de *bronchium*, 'bronquio'), teremos en galego **bronquiolo**. Este termo debe ser voz esdrúxula, porque en latín, idioma no que non hai voces polisílabas agudas, o acento tónico recae na penúltima sílaba se esta é longa, pasando para a antepenúltima se é breve, como neste caso.

Sen embargo, como en castelán adoita dicirse, incorrectamente, *bronquiollo*, moitos galegos tamén o din así, e deste xeito figura en case tódolos libros

de texto de Ciencias Naturais editados en galego, e tamén nos dicionarios que inclúen este termo, como os de Galaxia, Xerais e o Cumio da lingua galega (Feixó, 1999). Só no pioneiro *Vocabulario do medio físico vén*, correctamente, bronquiolo. Por outra parte, os autores do *Vocabulario das ciencias naturais* non deberon considerar importante este termo e non o recollen.

Así mesmo, do grego κράνιον, diminutivo de κράνος, ‘casco’, que dá en latín científico *cranium*, tomaremos o acusativo *cranium*, que dará o galego **cranio** (como de *templum* temos **templo**).

Estes citados son exemplos dos que adoitan denominarse latinismos adaptados morfoloxicamente. Non obstante, ás veces, sobre todo en palabras moi técnicas e de introducción moi recente, a voz galega tómase directamente do nominativo, como tamén se fai noutras linguas, atendendo ó segundo dos criterios, a universalidade da linguaxe científica.

Así temos un segundo grupo de latinismos, os chamados latinismos adaptados á ortografía, nos que a palabra latina se acentua coma se fose galega, por exemplo, en **bíceps, cámbium, córtex, fémur, duramáter, piamáter, tríceps, vómer**, etc., como, por outra parte, é habitual facer na linguaxe corrente: **accésit, contínuum, currículo** (e o plural **currícula**), **déficit, factótum, quórum, referéndum**, etc.

E, finalmente, nos chamados polos técnicos da lingua latinismos estrictos, os termos escribíense en latín, como, por exemplo, **de visu, delirium tremens, humus, ictus, in vivo, in vitro, lupus, lux, placebo, quantum** (e o seu plural **quanta**), **rictus**, etc.

Hai que sinalar que este tipo de adaptacións do nominativo pode ocasionar algún problema coa normativa vixente, como ocorre nos casos dos latinismos científicos rematados en *-en*, como *gluten, hymen, lychen, polen* e *semen*, que a RAG e mailo ILG fan evolucionar como se fosen voces patrimoniais, derivadas dos acusativos: **glute, hime, lique, pole, seme**, mentres que en castelán, catalán, francés, italiano e ata en portugués –co estraña que é neste idioma a terminación en *-en*– utilizan formas adaptadas directamente do nominativo, o que en galego nos daría **gluten, himen, liquen, polen** e **semen**.

Pero aínda máis problemas ocasionan os cultismos de orixe grega (pasados polo latín) rematados en *-on* átono. Aquí prodúcense vacilacións: **acromio/acromion, basio/basion, corio/corion**, etc., vacilacións que tamén se producen ás veces en idiomas como o catalán, o italiano ou o portugués. Parece que o normal sería, en galego, facelos rematar en **-o**, dada a tendencia xeral da nosa lingua á perda da consoante nasal na fin de palabra, polo que teríamos **acromio, basio, corio**, polo menos mentres a autoridade da lingua non se pronuncie sobre este problema.

Porque hai outros casos, sancionados por dita autoridade, nos que se mantén o **n** final, como, por exemplo, nos nomes dos gases nobres ou inertes: **argon** (gr. ἀργόν, neutro de ἀργός, lat. cient. *argon*), **neon** (gr. νέος, lat. cient. *neon*), **cripton** (gr. κρυπτός, lat. cient. *krypton*) ou **xenon** (gr. ξένος, lat. cient. *xenon*).

Neste caso non é posible aplica-lo criterio da universalidade: castelán e catalán fan estas voces agudas (*argón, neón, criptón*, etc.; *argó, neó, criptó*, etc.); o italiano vacila, e prefire *argo* a *argon*, pero *neon* a *neo*, e para o terceiro prefire a forma *cripto* fronte ás variantes *cripton* (escrito con i latino), *crypton* (escrito con i grego), *kripto*, con *k* inicial, ou *krypton*, con *k* e i grego. Tamén vacila o portugués, que en Portugal usa *árgon, cripton*, etc., como formas preferentes, pero tamén admite *argo, cripto*, mentres que no Brasil utiliza *argônio, criptônio*, etc.

Onde si é posible aplica-la regra da universalidade é nos casos nos que nas outras linguas románicas non se dá vacilación ningunha, como son **ascon, colon, leucon, necton, plancton, sicon, telson**, etc. A RAG e mailo ILG aquí si vacilan, e ó lado de **colon, necton** e **telson**², prescriben no DRAG, incomprensiblemente, **plancto**. Como non hai razón ningunha para non segui-lo criterio da universalidade da linguaxe científica, criterio tido en conta pola nosa autoridade da lingua nos outros casos, incluído o de **necton**, de etimoloxía semellante á de **plancton**³, na miña opinión esta última forma é a que debería empregarse en galego normativo.

E para rematarmos cos tecnicismos tomados directamente do nominativo, só un apuntamento: en castelán tomáronse incorrectamente (probablemente a través do inglés, que non adapta os latinismos, e que recolle os helenismos na súa transcrición latina) nominativos neutros en plural en *-a*, procedentes de neutros con nominativo singular en *-um*, como se fosen nominativos femininos en singular. Como, por exemplo, *cecidia, mitocondria* e *vacuola*, derivados, respectivamente, do latín científico *cecidium*, e este do grego κηκίς, κηκίδος, 'bugalla'; do latín científico *mitochondrium*, termo composto dos gregos μίτος, 'filamento', e χόνδρος, 'gran', e do latín científico *vacuolum*, diminutivo de *vacuum*, 'baleiro'. E ó usarse incorrectamente en castelán, pasaron igual de incorrectos para o galego.

Os termos neutros latinos en *-um* dan en galego (e tamén nas demais linguas románicas) normalmente substantivos masculinos (no caso do galego, rematados en **-o**; recórdese: de *templum*, **templo**). Así temos, en italiano, *cecidio, mitocondrio, vacuolo*, e en catalán, *cecidi, mitocondri, vacúol*, aínda que en portugués, no que debe pasar algo parecido que co castelán, xa non temos tanta unanimidade: coexisten *vacúolo* con *cecidio* no portugués do Brasil, pero con *cecídia* no de Portugal; en canto a mitocondrio, parece que non debe ser palabra importante, xa que non figura nos dicionarios portugueses de lingua, polo menos nos que eu manexo, os de Porto Editora (Almeida Costa, 1998) e o Aurelio (Buarque de Holanda Ferreira, 1986). Pero no *Dicionário de Ciência*, versión portuguesa do australiano de Hartmann-Petersen e Pigford

2. V. § 8.16 das NOMIG (1995).

3. **Necton**, do gr. νηκτόν, neutro de νηκτός, 'o que nada', e **plancton**, do gr. πλαγκτόν, 'o que vai errante'.

(1991), mitocondrio vén como feminino, *mitocôndria* (e iso que, na forma inglesa, o termo aparece como *mitochondrium*, pl. *mitochondria*).

¿E nos dicionarios galegos? O DRAG non considera importante ningunha destas voces, e non as rexistra, como tampouco fan os de Ir Indo e Obradoiro (Xove Ferreiro, 1995). Tampouco rexistran *mitocondrio* ou *mitocondria* nin o de Galaxia, nin o de Xerais. O de Galaxia adopta, sen máis, as versións castelás de *cecidia* e *vacuola*, mentres que o de Xerais inclínase pola solución castelá en *cecidia* e pola etimolóxica en *vacúolo*. E o recente dicionario Cumio decídese polas formas castelás *cecidia* e *mitocondria* (da que, por certo, di, erroneamente, que nela se realiza a síntese proteica) pero, sorprendentemente, pola correcta *vacúolo*, sen dúbida por seren estas as formas recollidas no VOLGA.

¿E nunha obra especializada, como é o *Vocabulario das ciencias naturais*? Aquí cabería esperar, cando menos, se non rigor, coherencia. Pois nin o un nin a outra. Na parte castelán-galego, dáse como equivalente do castelán *vacuola*, no capítulo de bioloxía fundamental, o galego *vacúola*, co acento correcto e o xénero incorrecto, pero no apartado galego-castelán temos, en galego, *vacuola*, sen acentuar; mentres que no capítulo de botánica, a *vacuola* castelá transfórmase no *vacuolo* galego, se consultamos o vocabulario castelán-galego, pero se mirámo-lo galego-castelán, temos *vacúolo*; só aparece *vacúolo* correctamente, en ámbalas seccións, no apartado de zooloxía.

A maioría dos termos científicos e técnicos, aínda que introducidos nas linguas románicas a través do latín científico, derivan de voces gregas, polo que cómpre facermos algunhas consideracións sobre a transliteración destas.

En primeiro lugar, agás no italiano, en tódalas linguas romances o espírito áspero das voces gregas represéntase por un *h*; por exemplo, nos derivados compostos de *haplo-*, *hapto-*, *hepta-*, *hexa-*, *hidro-*, *holo-* etc., derivados de ἀπλόος, ἄπτω, ἑπτὰ, ἕξα, ὕδρο-, ὅλος, etc. Aínda que en castelán ás veces suprímese este *h* inicial, como nos prefixos *epta-* e *exa-*, en galego isto non se pode facer, de acordo coa *norma* 1.4, que manda conserva-lo *h* latino.

De acordo con esta norma, este *h* hai que conservalo cando as voces actúan como segundo compoñente, porque tamén hai que mantelo no interior das palabras, como en **anhidro**, **clorhídrico** ou **sulfhídrico**. Sen embargo nalgúns casos, como nos termos no que o segundo compoñente ὀδός, suprímese o *h*, como en **ánodo**, **cátodo** e **eléctrodo**.

Por outra parte, do grego αἷμα, αἷματος, ‘sangue’, tíranse en galego varias formas prefixas con *h* inicial: *hema-*, *hemat-*, *hemato-* e *hemo-*: **hemacitómetro**, **hematuria**, **hematopoesa**, **hemoglobina**, etc. Pero cando esta voz actúa como segundo compoñente, en tódolos idiomas do noso contorno, pérdese o *h* e así, en galego diremos **hiperglicemia**, **leucemia**, **septicemia**, **talasemia** e **toxemia**, voces todas recollidas sen *h* medial no VOLGA. Cómpre, tal vez, facer constar estas excepcións nunha próxima edición das *Normas*.

No caso do *kappa* (κ), nos idiomas romances transcríbese en xeral por *c*, como en **cariocinese** (de κόρυον, ‘noz’, aquí co sentido de ‘núcleo’, e κήσις,

'movemento') ou en **cinemática** (de κίνημα, ατος, 'movemento'). Sen embargo, como excepción, de κύστις, 'vexiga', formouse **quiste** en galego e en castelán, *quisto* en portugués, *quist* en catalán e *kyste* en francés, mantendo unicamente o criterio etimolóxico o italiano (*cisti*). En cambio, nos derivados nos que κύστις actúa como primeiro compoñente, mantense o *c*: *cistaxia*, *cistéina*, *cisticerco*, *cístico*, *cistina*, *cistite*, etc. Outra excepción preséntana os derivados de κέρας, ατος, 'corno', que dá en galego **queratina** e **queratite**, por analoxía cos casteláns e cataláns *queratina*, *queratitis*, os franceses *kératine*, *kératite* e os italianos *cheratina* e *cheratite*, fronte, neste caso, os portugueses *ceratina* (en Brasil *queratina*) e *ceratite*.

Polo que respecta ó *khi* (χ), nas transcricións latinas pasa a *ch*, son que en galego se representa por *c* ou por *qu*, segundo os casos. Nos derivados de ἄρχω, 'se-lo primeiro', aínda que nas voces patrimoniais pode pasar a *arce-* ou a *arci-*, como en **arcediago** e **arcebispo**, ou en **arcipreste**, nos termos cultos consérvase o son [k] en *arqui-*: **arquidiocese**, **arquiduque**, **arquipélago**, polo que tamén se mantén este son nos termos científicos, orixinando tres formas prefixas: *arque-* (**arquebacterios**, **arquegonio**, **arquéntero**), *arqueo-* (**arqueocebelo**, **arqueocetos**, **arqueófito**) e *arqui-* (**arquiblastoma**, **arquiclamídeas**, **arquimicetos**).

Do *zeta* (ζ), en latín *z*, é ben sabido que, tratándose de termos usuais, as *Normas* propoñen a solución, semellante á castelá, de mante-lo ante as vocais *a*, *o* e *u* (zapato, cazar, zoco, cazo), mentres que diante de *e* e *i* preconiza cambiar polo *c* (cento, cocer, cinco, tecido). Esqueceron mencionar que tamén se mantén en posición final: *cruz*, *luz*, *raíz*, etc. Sen embargo, no caso dos termos científicos, quizais fose mellor adopta-lo criterio de mante-lo *z* etimolóxico en tódolos casos, como se fai co *h*, para evitarmos vacilacións como as existentes en castelán: *cigoto/zigoto*, *encima/enzima*, etc., e tamén as rexistradas no DRAG (enzima, zigzag, zigzaguear, zinc), ou as incomprendibles solucións ofrecidas no *Diccionario de ortografía da lingua galega* (Dosil e Riveiro, 1996), que recomenda mante-la norma en termos como *ceolita*, *ceugma*, *cigurat*, *cíngaro* e *cinxiberáceas*, ó mesmo tempo que di que son excepcións a esta regra *zigzag*, *zigzaguear*, *zigofiláceas*, *zeidos* e *zifidos*. ¿Que terán as plantas da familia das **zigofiláceas** que non teñan as das **zinxiberáceas**? ¿Por que se podemos escribir **zifidos** e, é de supoñer, **zifio** (individuo da familia dos **zifidos**), non podemos face-lo mesmo con **zebra**? Non incorreríamos en contradicións tan rechamantes e totalmente inxustificadas de adoptármolo criterio etimolóxico (coincidente tamén co da universalidade). Así, teríamos, ademais de **enzima** e **zigoto**, voces como **ázigos**, **benzeno**, **zebra**, **zifio**, **zinxiberáceas** e tódolos derivados do prefixo **zigo-**: **zigofiláceas**, **zigomicetos**, **zigóspora**, etc.

Cando a palabra deriva dunha voz grega que comeza por *sigma* (σ) seguida doutra consoante, en galego engádesse un *e* protético. Por exemplo, de σπορά, 'semente' fórmase **espora**, de σπέρμα, tamén 'semente', temos **esperma**, ou de στίγμα, 'picadura', **estigma**. O mesmo ocorre cos derivados

de termos latinos con *sc* inicial, que se mantén en palabras de entrada recente (**escindir, escintilar, escisión, esciúridos**), pero non nas voces de entrada antiga, nas que o grupo *sc* se reduce a *c*: **ciencia, ciático, cirro, cirrose**, etc.

E só unhas notas sobre grupos iniciais de consoantes. A letra grega *psi* (ψ) equivale en galego a *ps*. Por exemplo, as voces $\psi\epsilon\ddot{\upsilon}\delta\omicron\varsigma$, ‘falsidade’ e $\psi\upsilon\chi\eta$ ‘alma’, dan as formas prefixas *pseudo-* e *psico-*, respectivamente: **pseudocarpo, pseudópodo; psicoanálise, psicópata**, etc. En castelán hai hoxe tendencia a suprimilo *p* inicial, pero na miña opinión, para mante-la universalidade da linguaxe científica, debe manterse en galego. Ademais así evitamos homonimias como **sorose** (un froito como o ananás ou piña tropical, termo derivado de $\sigma\omega\rho\acute{\omicron}\varsigma$, ‘montón’) e **psorose** (nome dunha enfermidade, derivado de $\psi\acute{\omicron}\rho\alpha$, ‘sarna’).

As mesmas razóns aconsellan conserva-los grupos *pt-* (**pterodáctilo, pteridófito, ptialina**) e *pn-* (**pneumático, pneumoconiose, pneumonía**), tal como recomendan as *Normas*⁴.

Polo que respecta ás consoantes duplas, en xeral, e seguindo tamén as NOMIG, redúcense a consoante simple, salvo casos especiais “palabras de circulación restrinxida ou aínda non plenamente adaptadas”⁵. O grego $\kappa\acute{\omicron}\kappa\omicron\varsigma$, ‘gran’, con dous kappas na última sílaba, dá **coco** (tipo de bacterio), e o segundo compoñente *-coco*: **estreptococo, pneumococo**, etc., cun só *c* na segunda sílaba; sen embargo mantémo-lo duplo *c* en voces como **coccidio, coccidiase, coccinela, cóccix, cóccixeo**, etc.

E xa, para rematar esta primeira parte, que se está a facer demasiado longa, dúas palabras sobre a formación de voces compostas. Porque a linguaxe científica fórmase cun relativamente limitado número de voces gregas ou latinas, pero que producen un gran número de termos combinándoas entre si. Nos máis dos casos, os compoñentes son dous: o precompoñente ou primeiro compoñente, e o postcompoñente ou segundo compoñente.

En latín, o primeiro compoñente tírase do xenitivo. Non se dirá, polo tanto, *polífero* (derivado de *pollen*, *-inis*), senón **polinífero**; nin *fálcidos* (derivado de *Falco*, *-onis*), senón **falcónidos**. Por iso resultan ás veces termos con duplo *i*: **caradriiformes, ciconíidos**, etc. que, con frecuencia, penso que incorrectamente, simplifícanse en *caradriiformes* e *cicónidos*.

En grego a cousa é máis complicada, utilizándose varios criterios e, así, de $\alpha\eta\rho$, $\alpha\acute{\epsilon}\rho\omicron\varsigma$, ‘aire’, fórmanse os prefixos *aer-* e *aero-*: **aeremia, aerénquima**, etc.; e **aerobio, arocele, aerofaxia**, etc., ós que temos que sumar *aeri-*, derivado do latín *aer*, *aeris*: **aerícola, aerífero, aeriforme**, etc. Ou de $\chi\rho\acute{\omega}\mu\alpha$, $\alpha\tau\omicron\varsigma$, ‘cor’, temos derivados compostos por *croma-*, *cromat-*, *cromato-* e *cromo-*: **cromafín, cromano, cromátide, cromatina, cromatófilo, cromatopatía**, etc. No caso dos segundos compoñentes, pérdese o *e* protético cando o hai na forma simple: diremos **macróspora** e non *macroespora*.

4. V. NOMIG, § 7.12, p. 50.

5. V. NOMIG, § 7, p. 41.

E remato xa esta primeira parte. Cando unha palabra composta ten o primeiro compoñente grego e o segundo latino, ou viceversa, dise dela que é híbrida. Sempre que sexa posible, debemos evitar este tipo de termos, xa que a homoxeneidade léxica pide que as voces compostas estean formadas por tódolos seus compoñentes, dous ou máis, da mesma natureza lingüística. Se queremos indicar que un animal se alimenta de peixe, poderemos emprega-los termos **ictiófago** (derivada dos gregos ἰχθύς, ὕος, ‘peixe’, e φαγεῖν, ‘comer’), ou tamén **piscívoro** (dos latinos *piscis*, ‘peixe’, e *vorare*, ‘comer’), pero non se nos ocorrerá formar *piscifago* ou *ictióvoro*. Polo tanto debemos preferir **ficoloxía** e **ficólogo** (dos gregos φύκος, ‘alga’, e λόγος, ‘tratado’) ós adoito empregados *algoloxía* e *algólogo* (co primeiro elemento latino, *alga*, e o segundo grego).

E agora podemos xa comentar algúns termos, recollidos no DRAG, no VOLGA e en diversos dicionarios e vocabularios, nos que, na miña opinión, non se respectan os criterios etimolóxico e da universalidade da linguaxe científica, ou nos que se aprecian notables vacilacións ou, en fin, nos que semella que o único criterio seguido á hora de fixalos foi a adopción do correspondente termo castelán, sen máis consideracións.

O DRAG rexistra a forma **anémona** como o nome dunha determinada planta, como o da flor desta planta, e como o dun certo pólipo, que, coa súa coroa de tentáculos, semella unha flor. Aínda que este dicionario non trae etimoloxías, cómpre saber que anémoma vén do latín *anemōne* (acusativo *anemōnem*), derivado do grego ανεμώνη, e este de ἄνμος, ‘vento’, que é o nome que se lles dá, en botánica, ás plantas do xénero *Anemone*, da familia das ranunculáceas. A etimoloxía alude á facilidade coa que as flores destas plantas abren cando sopra o vento. En zooloxía úsase anémoma para designa-las especies de cnidarios hexacoraliarios do xénero *Anemonia*, así denominados porque recordan unha flor.

Polo que respecta á pronuncia, tendo en conta que a sílaba *mó* é longa, por selo o ω (como o é o o na súa forma latina, *anemōne*), sobre este o debe recaer-lo acento tónico, logo debe ser palabra grave, e non esdrúxula. Canto á terminación, tendo en conta que o nome galego temos que tiralo do acusativo latino *anemōnem*, debe ser en *-e*, como de *diabētem* temos **diabete**. Logo, de aplicármo-lo criterio da etimoloxía (que, como quedou dito, debe se-lo primeiro en considerar), a forma galega correcta debe ser **anemone**.

Para o DRAG, un **electrodo** é un “conductor a través do cal unha corrente eléctrica entra ou sae dun sistema”. Esta palabra deriva do inglés *electrode*, que a derivou da raíz *electr-*, de *electricidade* (que vén do grego ἤλεκτρον, ‘ámbar’), e do grego ὁδός, ‘camiño, vía’. Como resulta que o ómicron grego é vocal curta, cando o elemento ὁδός actúa como segundo compoñente na formación de palabras compostas, o acento tónico recae na sílaba anterior. Logo, etimoloxicamente, debe ser **eléctrodo**.

E, se botamos unha ollada ós outros idiomas –para aplica-lo criterio da universalidade– temos, en portugués, *eléctrodo*; en catalán, *elèctrode*; en italia-

no, *elettrodo* (pronúnciase *elèttrodo*) e, en castelán, a Real Academia Española, no seu dicionario (1992), recomenda *eléctrodo* sobre *electrodo* que, con todo, é a forma que se utiliza normalmente. E que seguramente por iso é a que figura en tódolos dicionarios galegos chamados “normativos”, incluído o DRAG, esquecendo que outros derivados do grego ὄδος, tamén empregados no ámbito da electricidade, si veñen correctamente acentuados, como **cátodo** (do grego κατα- ‘cara a abaixo’ + ὄδος) e **ánodo** (do grego ἀνα- ‘cara a arriba’ + ὄδος). ¿Acaso o *cátodo*, segundo o DRAG, non é o “electrodo negativo”?

¿Por que en galego o correcto é **cátodo** e **ánodo**, e temos que ve-la incoherencia da definición de *cátodo* no DRAG como “electrodo negativo”? Pois, simplemente, porque o castelán, pese ás advertencias da Real Academia, é incoherente. E nós, copiamos.

As células reproductoras de ámbolos sexos reciben en galego, segundo o DRAG (e tódolos demais dicionarios) o nome de **gametos**. En efecto, vemos no DRAG: “**gameto** *s.m. Biol.* Célula reproductora masculina ou feminina que, ó unirse a outra célula reproductora do sexo oposto, forma o ovo que dará lugar a un novo ser. *Os gametos dos animais denomínanse espermatozoide, o do macho, e óvulo, o da femia*”.

Con gameto temos dous tipos de problemas de adaptación, segundo a etimoloxía. Esta voz deriva do grego γαμήτης, que significa ‘esposo’. Cómpre termos en conta estes feitos: En primeiro lugar, os cultismos tirados de voces gregas rematadas en -της pasan para o galego a través de formas latinas acabadas en *-ta*, como podemos ver nos exemplos seguintes:

grego	latín (ou lat. científico)	galego
ἀθλητής	<i>athlētā</i>	atleta
αἰσθητής	<i>esthētā</i>	esteta
ἐξηγητής	<i>exegētā</i>	exexeta (ou esexeta)
κομήτης	<i>comētā</i>	cometa
εὐ-καρυοτής	<i>eucariōta</i>	eucariota
πρό + καρύον + -τής	<i>procariōta</i>	procariota
πλανήτης	<i>planētā</i>	planeta
θεραπευτής	<i>therapeuta</i>	terapeuta

En segundo lugar, en canto á acentuación, dado que o ε grego da penúltima sílaba é vocal curta, o acento debe ir na antepenúltima sílaba, é dicir, debe ser voz esdrúxula.

En resumo, en galego o correcto, desde o punto de vista etimolóxico, debe ser **gámeta** (substantivo masculino), como é *gâmeta* en potugués, e *gâmeta* en catalán, e non *gameto*.

Tanto o DRAG como tódolos dicionarios e vocabularios que temos á nosa disposición, así como os poucos libros científicos publicados na nosa lin-

gua, dan como voz normal o termo *bacteria*, de xénero feminino, para designar calquera dos microorganismos de organización procariótica, xeralmente carentes de clorofila e que se reproducen por bipartición, en lugar de **bacterio**, masculino, pola única razón, penso eu, de que en castelán esta é a forma preconizada pola Real Academia Española (e seguida pola maioría dos científicos de fala castelá, pero non por todos). Tamén é *bacteria* a forma normal portuguesa. A RAE, que noutros casos ten rectificando algún termo científico para adecualo á correcta etimoloxía (por exemplo admitindo *anemone*, *medula* e *parasito* ó lado dos máis usados *anémona*, *médula* e *parásito*), para xustifica-lo emprego da forma espuria *bacteria*, faina derivar do grego βακτηρία, ‘bastón’, cando en realidade esta voz deriva do latín científico *bacterium*, neoloxismo tirado do grego βκτήριον, diminutivo de βάκτρον, ‘bastón’. Castelán e portugués tomaron esta voz do francés *bactérie*, feminino, que, segundo o dicionario Robert (1990), entrou no francés desta maneira en 1842, pero antes, en 1838, xa o fixera como *bacterium*, derivada do grego βκτήριον. En inglés, idioma que non adapta os cultismos latinos, e no que os cultismos de orixe grega escríbense na súa forma latina, o termo é *bacterium*, plural *bacteria*, o que abondaría para confirma-la correcta etimoloxía do termo. Máis aínda, en italiano é *batterio* (ou *bacterio*) e en catalán *bacteri*. Incluso moitos prestixiosos autores españois, como Pío Font Quer, Oriol de Bolós e outros tradutores do *Tratado de botánica* de Strasburger (1964, 1994), e os autores da *Enciclopedia Salvat de las ciencias* (VV.AA., 1968) utilizan, en castelán, e pese ó que diga a Real Academia Española, **bacterio**. Por iso, a pesar do uso unánime que se fai en galego de *bacteria*, a pesar de ser tamén esta a forma consagrada polo DRAG, penso que deberíamos esforzarnos un pouco e usarmos, de acordo coa etimoloxía, **bacterio**, por moito que choque ó principio. Máis chocaron cando se publicaron as vixentes *Normas*, por seren palabras de uso moito máis frecuente, os **avogado**, **varrer** e **voda** con *v*, e agora admitímolos todos sen dificultade.

Desde hai uns anos, concretamente desde a publicación do *Diccionario manual castelán-galego*, obra do Seminario de Lexicografía da Real Academia Galega (1996), esta douta institución puxo orde no cúmulo de formas que ata entón se viñan usando como un dos sinónimos de **glóbulo vermello**, ó establecer como equivalentes ó castelán *glóbulo rojo* as voces galegas **glóbulo vermello** e **hemacia**. Esta última voz, que non aparece rexistrada no anterior *Diccionario manual* de dito Seminario (1991), nin tampouco no Dicionario da Academia do 90 (do que aquel vén sendo unha adaptación), figura nos chamados dicionarios “normativos” (os axustados ás *Normas* da RAG-ILG), e tamén nos “de dúbidas”, con notables vacilacións, aínda que parece que a forma máis estendida é *hemacia*, con acento no *i*. Así, os tres da editorial Xerais (o de lingua, o castelán-galego e o de sinónimos) prefiren *hemacia*, pero o galego-castelán de Galaxia decántase por *hematía*, forma que, sen embargo, rexeita o de dúbidas da mesma editorial, que postula, para substituír *hematíe*, forma castelá calco da francesa *hématie*, as voces *glóbulo vermello*,

eritrocito e *hemacia*. Tamén optan por *hematía* o *Vocabulario do medio físico* e máis o *Diccionario de dúbidas* de Chacón Calvar e Rodríguez Alonso (1992). Pola súa parte, o diccionario de Obradoiro-Santillana, máis moderno, dá un paso máis, recollendo *hemacia* e advertíndonos que debemos evitar tanto *hematíe* como *hematía*.

Xa aparecera **hemacia** en 1991, no *Vocabulario de ciencias naturais*. Claro que, aquí, parece que se trata dun erro tipográfico, pois só figura na sección de zooloxía, no apartado castelán-galego, mentres que no galego-castelán é *hemacia*. E en ámbolos apartados da sección de bioloxía, dando unha mostra máis das vacilacións ás que tan afeitos estamos, o *Vocabulario* rexistra *hematia*.

Esta **hemacia** que apareceu no *Diccionario manual* en 1996 non é ningún erro tipográfico, xa que volvemos a atopala no DRAG de 1997 e, sobre todo, porque está plenamente de acordo coa etimoloxía. Porque esta voz entrou nos idiomas modernos a través do francés, *hématie*, efectivamente, pero este derivouna do grego αἱμάτια, un diminutivo de αἷμα αἱματος, 'sangue'. Polo tanto debe ser, en primeiro lugar, voz feminina, como o é en tódolos idiomas, agás o castelán e incluído o francés; en segundo, con acentuación no primeiro *a*, respectando así a acentuación orixinaria grega e, finalmente, a terminación debe ser *-cia*, que é a forma usual de adaptación dos cultismos rematados en *-tia*. En resumo, **hemacia**, do mesmo xeito que é *hemácia*, *emazia* e *hematia* en portugués, italiano e catalán, máis coidadosos que galego e castelán cos acentos grecoclatinos.

Pero o paso que deu a Real Academia Galega con **hemacia** quedou un pouco curto, xa que o outro sinónimo que a Academia dá para **glóbulo vermello** é *eritrocito*. Isto, no diccionario manual, porque o DRAG non rexistra esta voz. Igualmente, para **glóbulo branco**, prescribe *leucocito*, que si ten entrada no DRAG. Realmente, a primeira vista, pode parecer que estas voces graves deben de se-las formas correctas, xa que son as que figuran nos dicionarios normativos (Galaxia, Xerais, Ir Indo, Obradoiro –os dous últimos só inclúen *leucocito*–), no VOLGA e tamén no *Vocabulario das ciencias naturais* e mais no *Vocabulario do medio físico* (o último so rexistra *eritrocito*). Pero, ¿será realmente así ou tratarase, como tantas outras veces, dun simple calco do castelán?

Estas dúas palabras, que son compostas, fórmanse cos primeiros elementos *eritro-* e *leuco-*, tirados das voces gregas ἐρυθρός, 'vermello', e λευκός, 'branco', e o segundo elemento, común a ámbalas voces, κύτος, 'cavidade', aquí tomado no sentido de 'célula'. O υ (ípsilon) de κύτος é breve, polo que, segundo a prosodia grecolatina, cando actúa como segundo compoñente, ó formar κύ a penúltima sílaba, fai recae-lo acento na sílaba anterior. É dicir, as palabras resultantes serán esdrúxulas, **eritrócito** e **leucócito**, como o son en portugués (*eritrócito*, *leucócito*) e en catalán (*eritròcit*, *leucòcit*), e como o deben se-los numerosos termos formados co sufixo *-cito* (**granulócito**, **linfócito**, **trombócito**, etc.).

Un notable caso de vacilacións nos dicionarios galegos atopámolo cos nomes que se lle deben dar ós enzimas ou biocatalizadores. Nos textos que

se publicaron para a ESO aparecen estes nomes rematados en *-asa*, como en castelán, e é lóxico que así sexa, porque no *Vocabulario das ciencias naturais* é así como figuran os máis de setenta recollidos. Pero iso non quere dicir que sexan correctos, porque están en desacordo coa etimoloxía. Nos dicionarios normativos preséntanse vacilacións, aínda que parece que hai certa tendencia cara á solución máis cómoda, isto é, a adopta-la morfoloxía castelá sen máis indagacións. Así, podemos ver, no dicionario de Galaxia, *amilase* (forma para min correcta), pero tamén *diastasa* e *maltasa*. No Xerais da lingua, só *diastase*, co que poderíamos pensar que os dicionaristas desta editorial prefiran as formas en *-ase*, pero no Xerais castelán-galego, dos mesmos autores có da lingua, recóllense *amilasa*, *lipasa* e *maltasa*, non rexistrando, en cambio, *diastasa* ou *diastase*. Os de Ir Indo e Obradoiro e, loxicamente polo seu tamaño e intencións, o da RAG-ILG do ano 90, non inclúen ningún nome de enzima. Así como tampouco o fai o novo DRAG que, pola súa extensión, debería dar cabida, polo menos, ós que empregan os escolares, e tamén ás famosas *transaminases*, que aparecen adoito nas análises de sangue. En canto ó “non normativo” de Estravís adopta, como cabería esperar, as formas portuguesas, aínda que non sempre coa súa acentuación (*diástase*, pero *amilase*, *lipase*, etc.).

O elemento compositivo *-asa* (usado en castelán), *-ase* (utilizado en portugués e francés), ou *-asi* (empregado en italiano), que se engade ó nome do substrato sobre o que actúa o enzima para forma-lo nome deste, deriva do nome do primeiro dos enzimas coñecidos (fermentos, chamábanse daquela), que é a *diastasa* (castelán), *diástase* (portugués) ou *diastasi* (italiano, pronunciado *diàstasi* ou *diastàsi*). Esta palabra entrou nestes idiomas a través do francés *diastase*, que a derivou do grego διύστασις, que significa ‘división, separación’. Daquela, ó proceder dunha palabra grega rematada en *-sis*, en galego debe rematar en *-se*, e ser de xénero feminino, de acordo coa Norma 8.5: a *diástase* ou a *diastase* (a colocación do acento deixarémola para os lingüistas). E por analoxía cos outros idiomas no que respecta á terminación dos nomes dos enzimas, debemos ter **amilase**, **lactase**, **lipase**, **maltase**, **protease**, **sacarase**, **transaminase**, etc.

Na última versión do misterioso VOLGA parece que se tivo en conta este criterio etimolóxico, xa que se rexistran *amilase*, *diastase*, *lipase* e *maltase*. Por iso é de esperar que nos dicionarios que se publiquen a partir de agora, adopten este criterio. É o que ocorre no Cumio, no que vemos *diástase*, *lipase* e *maltase*, o que non obsta para que incorra en vacilacións, xa que tamén podemos atopar *amilasa* e *transaminasa*.

Admitirmos neste caso a adaptación do castelán implica o contrasentido de ter, como naquel idioma, dous termos da linguaxe científica diferentes, pero derivados do mesmo étimo grego. En efecto, o nome que se lle dá, en anatomía e medicina, á “separación ou afastamento de dous ósos que deberían estar contiguos, sen que houbera luxación previa” é, segundo o dicionario de Galaxia, *diástase*. ¿Por qué? Quizais porque en castelán, idioma ó pare-

cer perfecto que a todos nos ilumina (e cega) coa súa brillante luz, utiliza para este significado *diástasis*. ¿E cal é a causa da vacilación *diastasa / diástasis* en castelán? Pois, se cadra, porque a primeira foi adaptada do francés, xa que é palabra antiga, mentres que en sentido anatómico é moito máis moderno o seu uso, polo que se tomaría do inglés *diastasis*, e no inglés os cultismos científicos –mesmo os de orixe grega–, como dixeran antes, úsanse na súa forma latina, sen modificar.

E para rematar, que o tempo se esgota, unha nota sobre o nome que lle debemos dar a calquera dos minerais dun grupo de feldespatos triclinicos que constitúen unha serie ou familia de aluminosilicatos de sodio e calcio. O máis cómodo é recorrer ó termo castelán correspondente que, neste caso, é *plagioclasa*, e poñer, polo tanto, *plaxioclasa*. Confeso que eu, para os meus apuntamentos, fixen tal cousa. Pero o corrector ortográfico que teño no ordenador rexeitoume o termo, ofrecéndome como alternativa *plaxioclasio*. Nunca escoitara eu tal palabra, en realidade algo chocante para os oídos galegos, así que decidín documentarme. O primeiro que fixen foi consulta-la etimoloxía e a solución que daba o portugués. E resulta que este termo deriva dos gregos *πλάγιος*, ‘oblicuo’ e *κλάσις*, ‘acción de romper’ (alude á forma na que se exfolian estes minerais). A forma portuguesa é *plagióclase*. E parece que tamén debe se-la forma normal de adapta-lo cultismo ó galego, xa que deriva dunha voz grega rematada en *-sis*, e ser feminina, como **análise**, **catálise**, **metástase** ou **prótese**. Quedoume, sen embargo, a curiosidade de saber de onde sairía o estraño e viril *plaxioclasio* do corrector, polo que consultei nos libros que teño na casa, e atopei, no *Vocabulario das ciencias naturais*, a equivalencia do tal *plaxioclasio* para a castelá *plagioclasa*. E do *Vocabulario* pasaría ó VOLGA (ou ó revés), e do VOLGA, ó corrector do ordenador. É curioso que, a pesar de vir no VOLGA, como digo, *plaxioclasio*, no recente diccionario Cumio aparece como *plaxioclasa*, á castelá. Outra curiosidade é que o *Vocabulario das ciencias naturais*, preconiza, para outros derivados de *κλάσις*, as formas *anortoclasa* e *oligoclasa*, acolléndose á fácil saída de adapta-lo castelán, pero tamén *diáclase*, de acordo coa morfoloxía propia do galego, e non a castelá *diaclasa*.

¿E non lles quedaría curiosidade por saber de onde sairía o *plaxioclasio* dos Vocabularios e do corrector? Pois a min si que me quedou e, mirando e mirando, achei, no *Zingarelli* (1996), a solución. Resulta que este tipo de mineral, na lingua de Dante e de Laura Pausini é *plagioclasio*, con acento tónico no último *a*, e de xénero masculino. ¿Que necesidade hai de ir buscar no italiano, podendo simplemente recorrer á etimoloxía e ás *Normas* do galego?

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ALMEIDA COSTA, J. e SAMPAIO E MELO, A. (1988): *Dicionário da língua portuguesa*. Porto: Porto Editora. (8ª edición).
- ALONSO ESTRAVÍS, I. (1986): *Dicionário da língua galega*, 3 vols. Madrid: Alhena.
- ARES VÁZQUEZ, M. C. et al. (1986): *Diccionario Xerais da lingua*. Vigo: Xerais.
- BUARQUE DE HOLANDA FERREIRA, A. (1986): *Novo dicionário da língua portuguesa*. Rio de Janeiro: Nova Fronteira. (2ª edición, 36ª reimpressão).
- CHACÓN CALVAR, R. e RODRÍGUEZ ALONSO, M. (1992): *Diccionario crítico de dúbidas e erros*. O Castro-Sada: Edicións do Castro.
- DAVIÑA FACAL, L. (1991): "Necesidade (urxente) dun léxico científico". *A Trabe de Ouro*, 7, pp. 97-107, e 8, pp. 115-124.
- (1993): *Problemas do léxico científico*. Santiago: Ed. auct. coa colaboración da Dirección Xeral de Política Lingüística da Xunta de Galicia.
- (1997): "O novo DRAG, máis que un chanzo máis". *O Correo Galego*, Santiago, nº 1.412, correspondente ó día 27-11-97.
- (1999): *Lingua e ciencia*. Vigo: Xerais.
- (2000): *Diccionario das ciencias da natureza e da saúde*. Tomo I (A-B), tomo II (C). A Coruña: Deputación Provincial da Coruña.
- DOSIL LÓPEZ, B. e RIVEIRO COSTA, X. (1996): *Diccionario de ortografía da lingua galega*. A Coruña: Fontel.
- FEIXÓ CID, X. et al. (1986): *Diccionario da lingua galegoa. Práctico*. Vigo: Ir Indo.
- FEIXÓ, X. (dir.) (1999): *Diccionario Cumio da lingua galega*. Vigo: Edicións do Cumio.
- HARTMANN-PETERSEN, P. e PIGFORD, J. N. (1991): *Dicionário de Ciência*. Lisboa: Publicações dom Quixote.
- LÓPEZ DOBAO, A. (1994): "O establecemento dunha linguaxe científico-técnica para o galego". *Actas do XIX Congreso Internacional de Lingüística e Filoloxía Románicas* celebrado en Santiago en 1989. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa. Tomo VI, pp. 99 e ss.
- LORENZO SUÁREZ, A. M. e GÓMEZ GUINOVART, X. X. (1996): "Terminoloxía, informática e lingua galega". *Cadernos de Lingua*, 13, pp. 5-34.
- MONTEAGUDO ROMERO, H. e GARCÍA CANCELA, X. (coords.) (1988): *Diccionario normativo galego-castelán*. Vigo: Galaxia.
- NÚÑEZ SINGALA, M. C. et al. (1988): *Vocabulario do medio físico*. Santiago: Xunta de Galicia.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (1992): *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Real Academia Española. (21ª edición).
- REAL ACADEMIA GALEGA (1977): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña / Vigo: Real Academia Galega / Xerais / Galaxia.
- REAL ACADEMIA GALEGA-INSTITUTO DA LINGUA GALEGA (1990): *Diccionario da lingua Galega*. A Coruña / Santiago: Real Academia Galega-Instituto da Lingua Galega.

- (1995): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Vigo: Real Academia Galega-Instituto da Lingua Galega. (12ª ed. revisada).
- ROBERT, P. et al. (1990): *Petit Robert. Dictionnaire de la langue française*. Paris: Dictionnaires le Robert.
- SANTAMARINA, A. e GONZÁLEZ, M. (coords.) (1988): *Léxicos. Matemáticas, Física e Química*. Santiago: Xunta de Galicia.
- SEMINARIO DE LEXICOGRAFÍA DA REAL ACADEMIA GALEGA (1991): *Diccionario manual da lingua galega*. A Coruña: La Voz de Galicia.
- (1996): *Diccionario manual castellano-gallego*. A Coruña: La Voz de Galicia.
- STRASBURGER, E. et al. (1964): *Tratado de botánica*. (Traducción de Oriol de Bolós). Barcelona: Marín. (5ª edición española).
- (1994): *Tratado de botánica*. (Traducción de M. J. Fortes). Bracelona: Omega. (8ª edición española).
- VV. AA. (1968): *Enciclopedia Salvat de las ciencias*. 20 vols. Pamplona: Salvat.
- ZINGARELLI, N. et al. (1996): *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli. (Dodicesima edizione).

